

ITINERARIS ROMANS: LA PART ALTA DE TARRAGONA

TREBALLS DE CAMP ITINERARI IV

Nom i cognoms de les persones de l'equip		Data	
		Nivell educatiu Grup classe	
		Centre educatiu	

Tercera edició: setembre de 2023.

Segona edició: juny de 2022.

Primera edició: setembre 2009.

Autors i autores: Montserrat Cebrián Sabat, Marc Gili Gasol, Marta Panadès Manresa i Laia Torrealba i Gas.

Fotografies: Camp d'Aprenentatge de la ciutat de Tarragona.

Il·lustracions: Hugo Prades i Camp d'Aprenentatge de la ciutat de Tarragona.

Icones dels símbols realitzades per [Freepik](https://www.flaticon.com) de www.flaticon.com

Icona d'avertència de circulació de cotxes: realitzades per [Smashicons](https://www.smashicons.com) de www.flaticon.com

QR generats amb QR Code Generator: <https://es.qr-code-generator.com/>

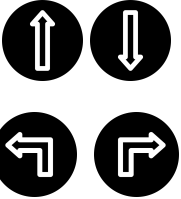

Disseny i maquetació: Marc Gili Gasol i Laia Torrealba i Gas.

Edita: Camp d'Aprenentatge de la ciutat de Tarragona.

Dipòsit legal: Pendent.

ISBN: Pendent.

ELS SÍMBOLS QUE TROBAREM I EL SEU SIGNIFICAT

	<p>Seguim cap a: Ens indiquen la direcció que hem de prendre per tal de continuar el joc.</p>
	<p>Caminem: Desplacem-nos cap a la pròxima parada.</p>
	<p>Pensem, deduïm i/o extraïem conclusions: Hem de pensar i treure conclusions a partir de les dades que tenim.</p>
	<p>Fem foto: Cal fotografiar l'indret indicat utilitzant el mitjà que tinguem a l'abast.</p>
	<p>Observem, mirem i/o busquem: Observar acuradament i a consciència els llocs, els edificis, els detalls, etc.</p>
	<p>Escrivim i/o dibuixem: Caldrà completar alguna activitat al quadern o al plànol.</p>
	<p>Informació: S'explicarà què era o per a què servien alguns dels edificis o dels detalls que observarem durant l'itinerari. Cal llegir tot el text molt atentament.</p>
	<p>Advertència: Espais per on circulen alguns vehicles on hem de vigilar molt i anar per la vorera tota l'estona.</p>

ABANS DE COMENÇAR...

QUÈ FAREM?

- **Descobrir** lúdicament la **Part Alta** de Tarragona on trobarem mostres del llegat romà de Tàrraco integrades al teixit urbà de la ciutat actual.
- **Conèixer** aquesta **zona** que va ser de gran **importància** política i econòmica per a Tàrraco i la seva província, l'*Hispania Citerior* o *Tarraconensis*, i també per a l'Imperi.
- Veure com s'ha conservat i què hem de fer per protegir el patrimoni del passat de gran importància.
- Observar com els espais canvien per la planificació i l'ús o el desús de les persones.
- Confirmar, mitjançant la identificació i l'estudi del llegat romà a Tarragona, que la cultura romana encara perviu en els tarragonins i tarragonines, per tant, totes i tots són fets una mica "a la romana".

COM HO FAREM?

- Durant tot el joc ens agruparem en **grups petits col·laboratius** on cadascú haurà d'ajudar la resta. Algú haurà de fer les fotografies, algú altre anotar les respostes al quadern i la resta haurà d'anotar el recorregut en el mapa i llegir les indicacions atentament.
- A cada **punt d'interès**, és a dir, lloc o parada, haurem de **realitzar** allò que ens **indiquin** les informacions del quadern i els símbols. Repasseu el seu significat per tal de saber què s'ha de fer.
- Resoldrem **activitats** de **diversos** tipus tot:
 - Buscant elements en els carrers: portes, detalls, marques, edificis, pedres, pilastres, etc.
 - Reconeixent les fotografies del quadern en els espais de la ciutat.
 - Completant esquemes, dibuixos i fotografies del quadern.
 - Extraient conclusions a partir d'aspectes observats en el territori.
 - Marcant en el plànol els itineraris fets.
- **Avaluarem** el que hem après executant aquesta activitat, al final de la sortida.
- Farem una **presentació conjunta** tot el grup per **compartir amb la resta** de companyes i companys de l'aula què hem après sobre Tàrraco. La plantilla us la facilitarà el/la vostre/a docent.

PER QUÈ HO FAREM?

- Perquè un cop siguem, de nou, al centre educatiu, haurem de **posar en comú** el que hem après amb la resta de grups. Per poder-ho fer, haurem de **muntar una presentació conjunta** adjuntant-hi les fotografies que avui farem i omplint els espais amb els nous coneixements adquirits.
- Per identificar aspectes del llegat cultural romà que hem heretat.

Desitgem que gaudiu de la descoberta d'aquesta zona tan emblemàtica de Tarragona!

Els testimonis de Tàrraco us esperen!

PER SI CAL REPASSAR EL MOMENT 1...

Si heu pogut anar a veure la Maqueta de Tàrraco ja esteu familiaritzats amb els espais més importants que tenia la colònia a l'època de màxima esplendor. Però, si no heu pogut passar-hi, podeu accedir al document "[La maqueta de Tàrraco](#)" clicant damunt el nom o escanejant aquest QR:

Si en voleu saber més podeu accedir al document "[Tàrraco des de l'aire](#)" clicant damunt el nom o escanejant aquest QR:

I si encara volguéssiu ser més experts podeu accedir al document "[Tàrraco arriba a l'escola](#)" clicant damunt el nom o escanejant aquest QR:

LES NORMES

- Vigileu constantment la circulació de vehicles.
- Respecteu els llocs per on passeu, tant si són públics com privats. També les persones i animals que anireu trobant durant el joc.
- Escriviu les respostes al quadern recolzant-vos en superfícies que no siguin cotxes aparcats ni aparadors de botigues per no interferir en la vida quotidiana de les persones del barri.
- Per anar d'un carrer a l'altre seguieu, sempre, les instruccions. Busqueu els cartells dels noms dels carrers per ubicar-vos.
- Feu una lectura atenta i pensada per respondre el millor possible les qüestions proposades. Si cal, llegiu més d'una vegada els enunciats de les preguntes.
- Aneu a l'última pàgina del quadern i talleu amb cura el mapa que hi ha.
- Marqueu sobre aquest mateix mapa l'indret on us trobeu ara mateix, és a dir, l'Ajuntament. A mesura que aneu passant el reptes que us proposa el quadern, aneu dibuixant-hi el recorregut.
- Feu fotografies del que veieu a les aturades que fareu i, si us fa goig a altres elements que hi ha al paisatge urbà. Sobretot, fixeu-vos en els testimonis històrics romans, és a dir, monuments i parts d'aquests.
- L'acció comença a la pàgina 6. Som-hi!

PER SABER-NE MÉS, UN POLSIM D'HISTÒRIA!

Tarragona és el resultat de la incidència dels seus ciutadans, des de la seva fundació pels romans ara fa més de dos mil dos-cents anys, a la vora d'un poblat ibèric que ja tenia uns tres-cents anys d'història. L'obra dels nostres predecessors es veurà reflectida en la ciutat actual, modificada i protegida durant aquest llarg període. Els tarragonins hem anat fent i desfent parts de la ciutat segons les necessitats, les modes i els fets històrics. Ara ens trobem amb una ciutat declarada Patrimoni Mundial pel seu indubtable valor històric i cultural i és la nostra obligació donar-la a conèixer i valorar-la com cal.

TÀRRACO

Tàrraco era la capital de la Província Hispània Citerior i el govern imperial va decidir que la ciutat necessitava un conjunt d'edificacions per a les corresponents funcions. En la zona alta, on ens trobem ara, els terrenys eren públics, ja que anteriorment havia estat un campament dins de muralles i, per tant, era el lloc idoni on fer-lo.

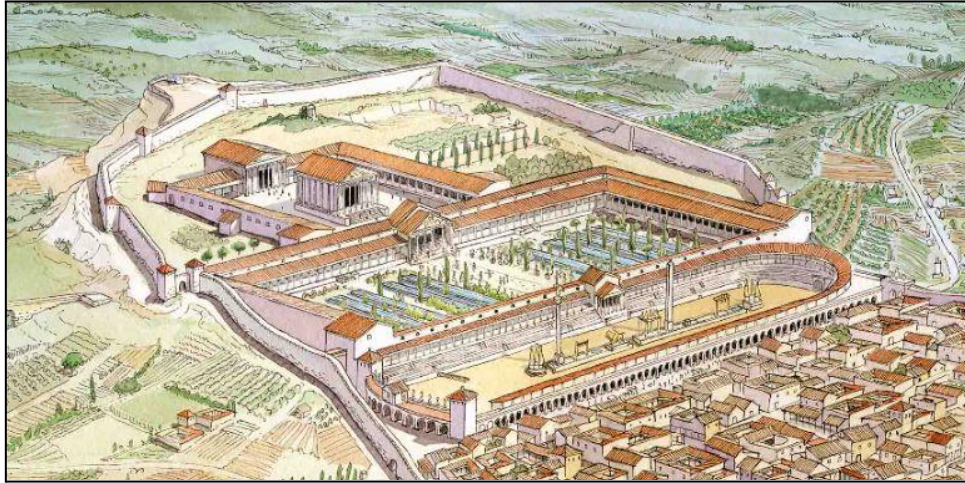
LA PART ALTA

En convertir-se Tàrraco en la capital de la Província de la Hispània Citerior, el govern imperial va decidir que la ciutat necessitava una nova fisonomia a causa de la importància que havia adquirit. Van escollir la zona alta, ja que era un terreny públic, i no hi vivien ciutadans. Aquest territori era propietat de la ciutat perquè s'hi havia situat l'antic *castrum* (campament romà) durant la Segona Guerra Púnica en ser aquest territori un punt estratègic vital dels romans per fer front a les tropes cartagineses. Per tant, era un lloc adequat per construir-hi.

La **part alta de Tàrraco** estava integrada per **tres grans espais públics**, edificats durant el mandat de la Dinastia Flàvia (Vespasià, Titus i Domicià) del 69-96 dC. En trobar-se en un espai inclinat, els romans van optar per construir tres esplanades o terrasses esglaonades que es comunicaven per escales.

Les dues primeres terrasses, des de la part més alta, formaven el **Fòrum Provincial** o **Concili Provincial** on hi havia dos espais amb funcions diferents. La primera era el **Recinte de culte**, la gran plaça destinada a les cerimònies religioses (celebracions, processons, sacrificis, etc.), que es duïen a terme durant les reunions del **Consell Provincial** i dels caps dels diferents districtes i ciutats. Allí s'hi trobava el gran temple dedicat a August. A la segona terrassa, situada sota el recinte de culte, hi havia la gran **Plaça de Representació**. Aquesta estava envoltada d'un edifici porxat en forma de "U" on un equip de més de dos mil funcionaris i esclaus es feien càrrec de les oficines de l'administració, l'arxiu i les arques del tresor provincial. Al centre, hi havia fonts i petites basses envoltades per les imponents escultures de l'emperador i de l'elit política local per a mostrar aquestes personalitats als ciutadans.

A l'última terrassa, la més propera a la zona residencial de Tàrraco, s'hi trobava el **Circ romà**. En aquest espai s'hi feien curses de cavalls i espectacles mentre a Tàrraco no s'havia construït l'amfiteatre. Els aurigues conduïen en aquest hipòdrom bigues i quadrigues (carros amb cavalls) aclamats pels espectadors que animaven els seus equips.

Font: Il·lustració d'Hugo Prades.

TARRAGONA PATRIMONI DE LA HUMANITAT

EnciclopèdiaCatalana.cat defineix el concepte patrimoni com el "Conjunt de testimonis que constitueixen l'herència cultural de la societat.". Aquest pot ser un bé material, com monuments, paisatges i obres d'art, i també immaterial: costums, tradicions i festes.

El patrimoni romà de Tarragona fou declarat per la UNESCO (Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura), el 30 de novembre de 2000, Patrimoni de la Humanitat. Això significà, la catalogació i protecció del llegat romà trobat a la nostra ciutat, mitjançant la legislació que s'encarregava de preservar les restes, reconstruir-les i donar-les a conèixer.

Al llarg d'aquest joc podrem descobrir alguns d'aquests testimonis dins la ciutat. Observarem que les restes autèntiques estan acompanyades de reconstruccions fetes amb altres materials que ens permeten fer-nos una idea de com devia ser aquell espai en el passat. Aquestes es troben integrades dins el paisatge urbà de Tarragona perquè amb el pas del temps com que les ciutats són vives s'han anat utilitzant i reconvertint en funció de les necessitats dels ciutadans de cada època.

En resum, el patrimoni té sentit quan la societat el fa servir i se l'estima.

3... 2... 1... COMENÇA EL JOC!

Som davant l'**Ajuntament de Tarragona**, a la **plaça de la Font**, espai que es troba dins l'antic **Circ romà de Tàrraco**. Per tant, en aquest mateix lloc auríeu competien en curses molt perilloses a la recerca de fortuna i glòria.

Ara que comencem a explorar part de les restes romanes no hem d'oblidar dibuixar en el mapa que trobarem al final del quadern el recorregut que estem fent i fotografiar els punts d'interès perquè necessitarem les imatges per fer la presentació.

Ens col·locarem d'esquena a la façana de l'**Ajuntament** i girarem a mà dreta tot agafant el **carrer del Portalet** fins a arribar a la **Rambla Vella**, on girarem a mà esquerra i tot continuant per la mateixa vorera fins a arribar a la cantonada enjardinada del **passeig de Sant Antoni**. Després, això sí, d'haver travessat el **carrer de Sant Oleguer** i el circ romà. En aquest punt iniciarem el recorregut.

Observem la imatge següent en la qual veiem la maqueta que reconstrueix com podia ser la ciutat de Tàrraco al segle II i marquem-hi tot el perímetre de la muralla.

Primer de tot, hem de saber per a què serveix una muralla. Una muralla tenia diferents funcions. Utilitzem la imaginació i pensem en diferents usos que podia tenir en l'antiguitat. Seleccionem les que creiem que són vàlides.

☐	Protegir la ciutat dels atacs.
☐	Impressionar els turistes.
☐	Protegir la ciutat dels atacs de feres.

☐	Presumir del poder de l'emperador.
☐	Controlar l'entrada de persones i mercaderies a la ciutat.
☐	Evitar epidèmies.

Observem la imatge següent i ens fixem en el detall marcat amb el cercle vermell, és el lloc on ens trobem. Doncs bé, en aquesta imatge podem veure el fragment de muralla d'uns 1.100 metres que es conserva actualment. És bona part del camí que farem avui. Assenyaleu aquest fragment de muralla amb un altre color a la fotografia de la maqueta de la pàgina anterior.

Observem que la muralla està formada per diferents tipus de materials, ja que no és tota massissa de pedra i amb moltes reparacions en èpoques posteriors.

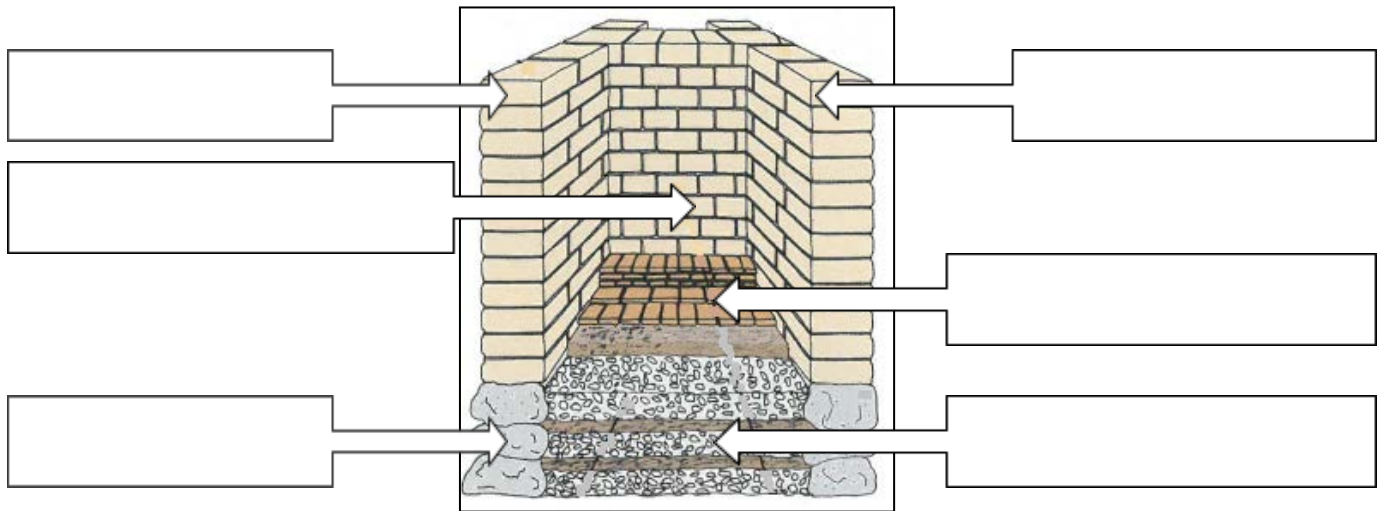

Com construïen a l'Imperi Romà les muralles?

- Si observem aquesta impressionant estructura, podem distingir-hi:
 - Els **megàlits**, que són pedres enormes i que formen la base de la construcció.
 - Els **carreus**, que són pedres tallades i quadrangulars, situades sobre els megàlits. Aquestes pedres eren extretes de les pedreres que trobem a la vora, com la pedrera del Mèdol als afores de Tarragona.
 - Les **marques**, que són símbols realitzats pels picapedrers sobre els carreus, per tal d'identificar la seva feina.
 - **Mur de lligament** per tal de mantenir unides i estables les dues parets de carreus.
 - **Terra i pedres i toves** o peces de fang sense coure (farciment intern).

Assenyalem els materials explicats al quadre informatiu a la fotografia anterior i a l'esquema reproduït tot seguit:

Continuem caminant pel **Passeig de Sant Antoni** fins a arribar a la **Torre del Pretori**, un edifici adossat a la muralla i pujarem el primer tram d'escaleres que ens trobarem a l'esquerra, fins a l'esplanada que hi ha davant la porta de la torre.

Per a què servia la Torre del Pretori ?

- Aquesta torre formava part de l'antiga **Plaça de Representació**, amb el temps, ha sofert importants modificacions.
- Té una germana bessona tot just a l'altra banda de l'antiga **Plaça de Representació** a l'edifici de la Reial Audiència (on es veu la maqueta de Tàrraco). Però el més interessant és saber per a què servien.
- A dins de les dues torres hi havia una caixa d'escaleres per accedir als edificis i també per anar d'una terrassa a una altra.
- Durant l'Època Clàssica, és a dir, quan hi havia l'Imperi Romà, les muralles i les torres eren defensives.
- A l'edat mitjana va servir de torre de guaita, palau reial i seu del veguer de la ciutat. A partir del s. XVI es va convertir en caserna i dipòsit de material bèl·lic. Malauradament, el 1813 les tropes franceses la van destruir en bona part, abans de la fugida.

Si mirem a través de la reixa que hi ha a l'esquerra podrem veure el pas de ronda de la muralla que bàsicament era el camí de circumval·lació que permetia caminar per la part superior de la muralla per poder vigilar i defensar la ciutat.

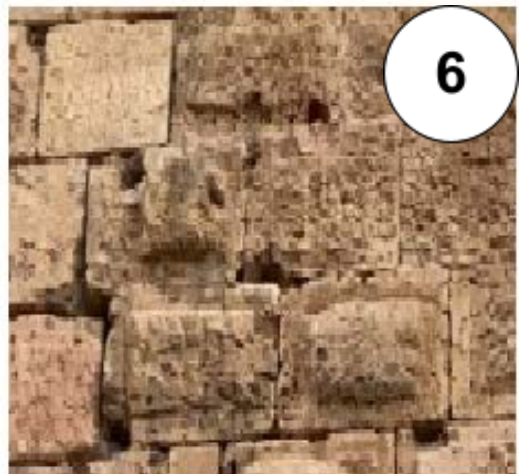
Marquem a la fotografia següent l'espai per on transitarien els legionaris romans i cap a on mirarien per controlar l'arribada dels enemics de Roma.

Observem la imponent **Torre del Pretori** tot fixant-nos amb les marques que la història deixa en els edificis, ja sigui pel mateix desgast que provoca el pas del temps o per la mà de les persones en canviar l'ús dels espais. Ara ens dedicarem a buscar-ne unes quantes a l'edifici.

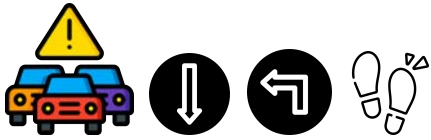

Localitzeu en quina part de l'edifici es troben les fotografies de diferents marques de canvi, les podrem indicar a la fotografia de la **Torre del Pretori** que trobarem a la pàgina següent.

La Torre del Pretori.

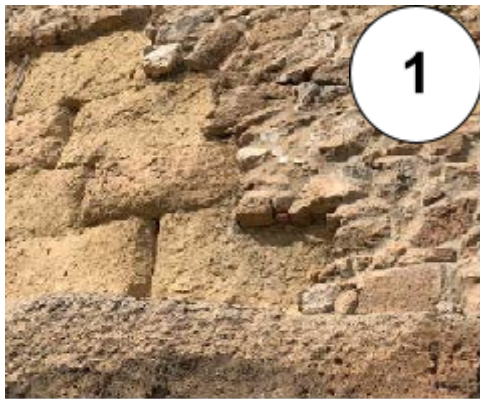
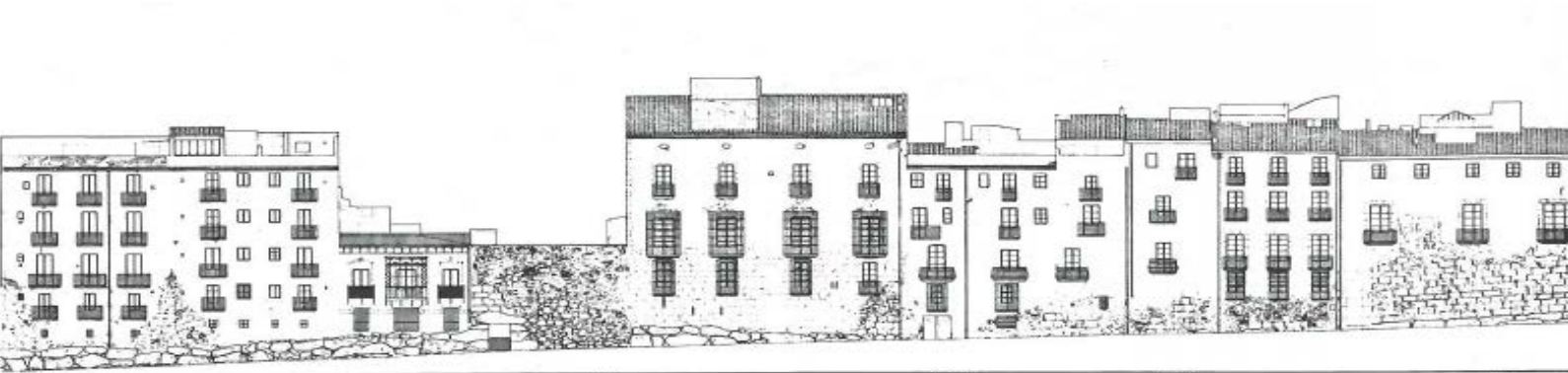

Baixarem les escales i tornarem al **passeig de Sant Antoni** i en aquesta mateixa pàgina podem trobar uns dibuixos que va encarregar l'ajuntament fa uns 50 anys de

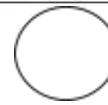
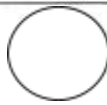
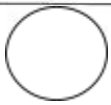
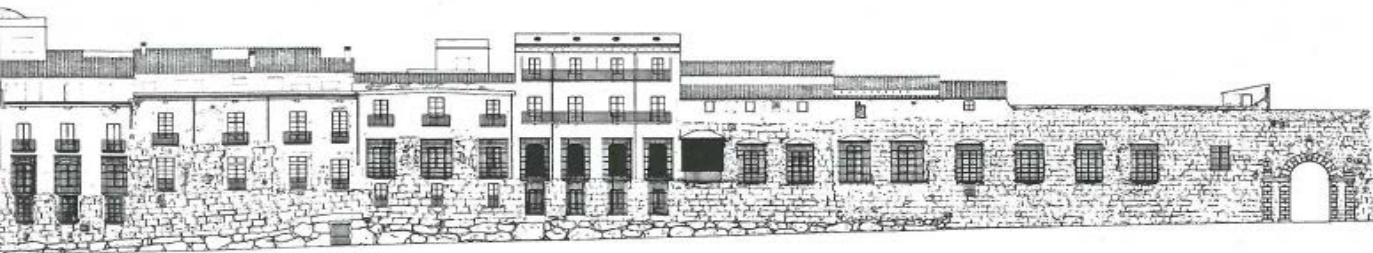
 Marquem-hi els canvis que hi observem, fruit del pas del temps.

 Com que la pedra que s'ha fet servir per construir la muralla és molt feble s'ha anat deteriorant oportunes. Col·loquem, sobre el segment del mur que li correspongui, el sistema utilitzat. mitjançant els

continuarem per aquest espai sense traspasar la vorera tot seguint al costat de la muralla. A continuació i les façanes de les cases d'aquest passeig.

lentament. Al llarg del temps s'ha optat per diferents tipus de reparacions-reconstruccions, més o menys números identificatius, a mesura que anem avançant i que ens anem trobant cada tipus.

Quin sistema és el més adequat? Argumenta la resposta.

.....

.....

.....

La muralla té dues parts diferenciades verticalment, una primera de grans blocs de pedra irregulars (megàlits) que servia com a base i fonament de la muralla i una segona amb blocs de pedra treballats quadrangularment per donar-li altura.

Completem els requadres, afegint-hi els noms correctes.

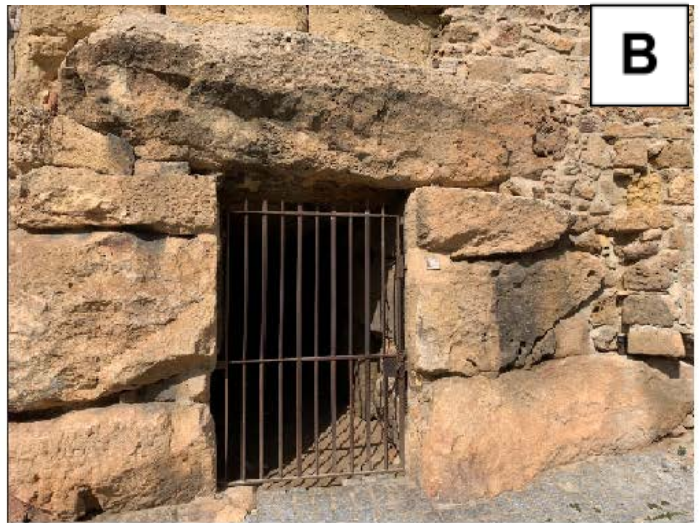
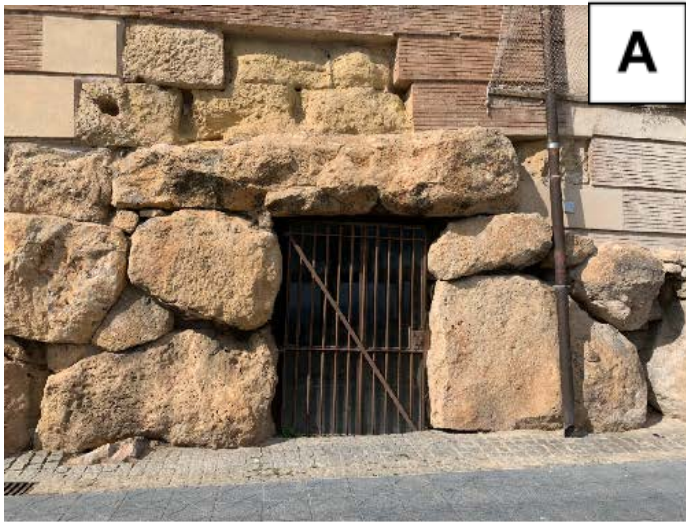
Recordem dibuixar en el mapa el recorregut que estem fent i fotografiar els punts d'interès perquè necessitarem les imatges per fer la presentació.

Al mateix temps, ens trobarem dues portelles; és a dir, dues portes d'accés de vianants a la ciutat.

Marquem-les també als dibuixos de les pàgines 13 i 14.

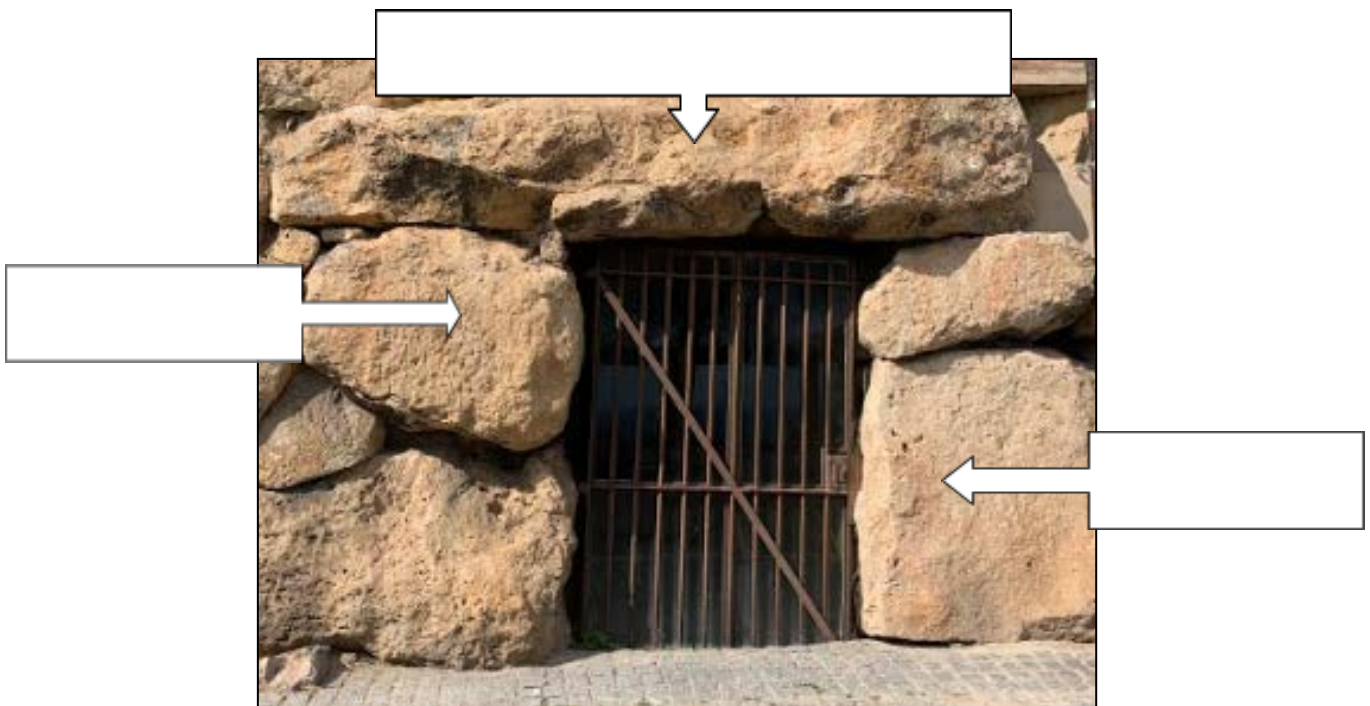

Parts d'una portella:

- **REBRANCA:** cada una de les parts laterals d'una porta o finestra.
- **LLINDA:** pedra que tanca una obertura formant un arc pla.
- **MEGÀLIT:** Pedra irregular de grans dimensions.

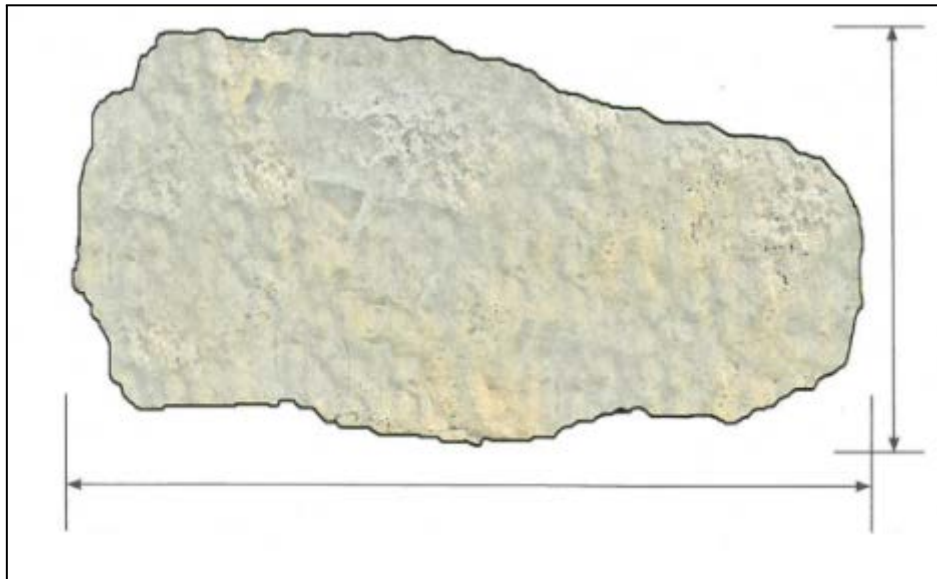

Identifiqueu les diferents parts de la portella.

Mesureu el megàlit més gran de la portella B amb pes (peus romans). Un pes feia 29,57 cm, com que la llargària d'un foli A4 és de 29,7 cm, pots utilitzar-lo com a referència.

El megàlit que he mesurat fa peus xpeus.

Per tant,..... m xm.

Quan al segle XVIII es va reconstruir part de la muralla, les autoritats van decidir obrir una porta nova d'accés a la ciutat. A la decoració de la porta, tot i que està feta al segle XVIII, ens parla de la influència de la cultura romana 1800 anys més tard. Per sobre de l'arc hi ha l'escut del rei Felip V d'Espanya, flanquejat per dos lleons. Sota ell hi ha l'escut de Tarragona. Als costats del portal hi ha dues pilastres amb dos trofeus a l'estil romà.

Les portes en una ciutat emmurallada són fonamentals tant per motius de seguretat, ja que d'aquesta manera es pot controlar tothom que entra-i-surt com per motius econòmics, perquè és una forma molt vàlida de controlar i imposar impostos a tot aquell producte que entra a la ciutat. Tenint en compte tot això, no és d'estranyar que l'obertura i creació de noves portes o el manteniment de les velles era una tasca fonamental en el govern d'una ciutat tant en l'edat antiga, com en la medieval o moderna.

Recordem dibuixar en el mapa el recorregut que estem fent i fotografiar els punts d'interès perquè necessitarem les imatges per fer la presentació.

Completem la fotografia següent, la qual s'ha deteriorat i no ens permet veure-la amb claredat. Refeu les parts esborrades.

A quina banda de la porta es troba?

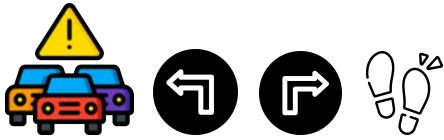

Dreta

Esquerra

Es va fer l'any.....

Travessarem el **Portal de Sant Antoni** que teniu a l'esquerra, fins a la **plaça de Sant Antoni**. Un cop allí, girarem a la dreta i pujarem pel **carrer Puig d'en Sitges**, fins al **carrer de l'Escorxador**. I creuarem el mur obert de tancament on retrobarem la muralla.

Recordem dibuixar en el mapa el recorregut que estem fent i fotografiar els punts d'interès perquè necessitarem les imatges per fer la presentació.

Observem el mur i ens fixem el lloc de la fotografia on hi ha la ratlla: és el rastre d'una rampa que hi havia.

Per a què podria servir aquesta rampa que pujava a la muralla?

	Perquè els tarragonins poguessin veure les vistes
	Per observar les estrelles.
	Per pujar catapultes i soldats i defensar la ciutat.

	Per acabar de construir la muralla
	Per pujar a la muralla i poder passejar
	Per poder vigilar qui s'apropava a la ciutat.

Argumenta la resposta.

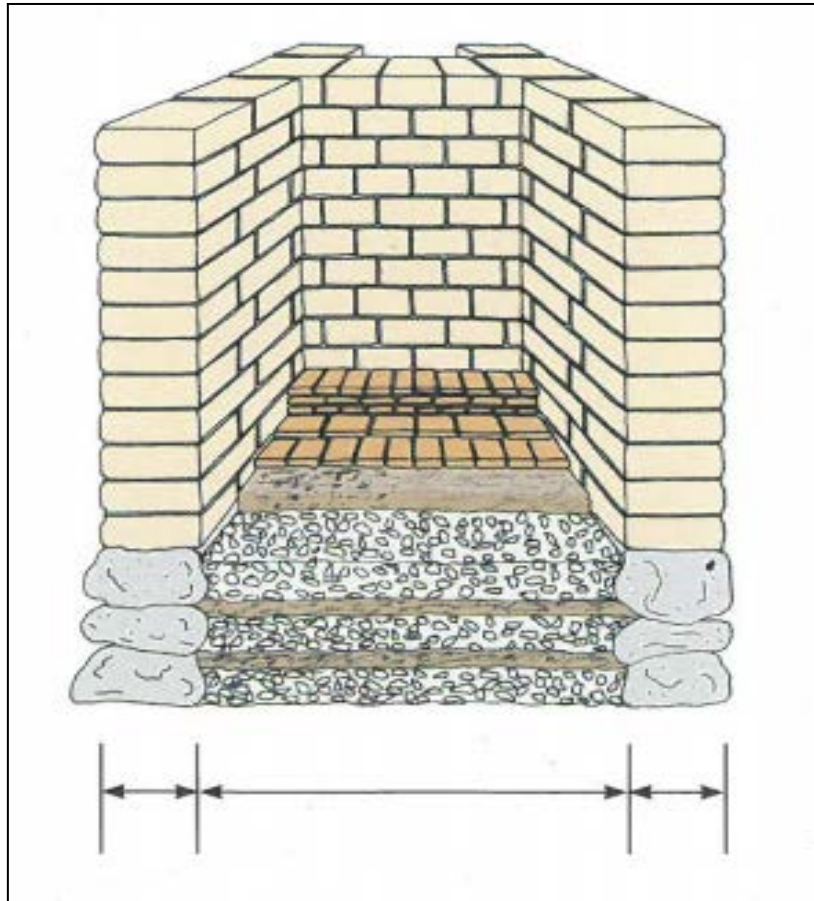
.....

.....

.....

Si anem cap a la dreta, veurem que la muralla s'ha trencat i ara podem travessar-la, així podem observar com era de dins, comprovar la seva amplada, la dels murs i la del farciment central. Mesurem amb peus que mesurava cada part (**murs i farciment central**).

Tornem al **carrer de l'Escorxador** i agafarem el **carrer del Llorer** tot seguint pel **carrer de Santes Creus** i el **carrer d'en Talavera** fins arribar a la **plaça del Fòrum**.

El Concili Provincial de Tàrraco.

La seu del Concili Provincial de Tàrraco comptava amb dues grans places destinades als actes oficials i a l'administració de la província de la Hispània Citerior de la qual Tàrraco n'era la capital.

La primera plaça està situada a la terrassa superior i l'anomenem **Recinte de Culte** perquè estava dedicada a la religió i era presidida per un immens temple de vuit columnes dedicat a l'emperador August des del qual es feien sacrificis i processons religioses.

La segona plaça se situava en una segona terrassa i l'anomenem **Plaça de Representació**, comptava amb un enorme edifici en forma d'U invertida que allotjava les oficines de l'administració provincial. Allí hi treballaven funcionaris i esclaus que:

- copiaven els documents,
- arxivaven els contractes i les escriptures,
- fixaven els impostos i
- difonien les lleis establertes des de Roma i la Província.

Tots els càrrecs públics de la zona hi havien de fer cap per a resoldre els dubtes, els litigis i retre comptes pels impostos de la seva zona. Aquest gran espai mesurava internament uns 42500 m². El camp de joc del Nàstic mesura 102 x 66 m; és a dir, a dins de la plaça n'hi cabrien més de sis.

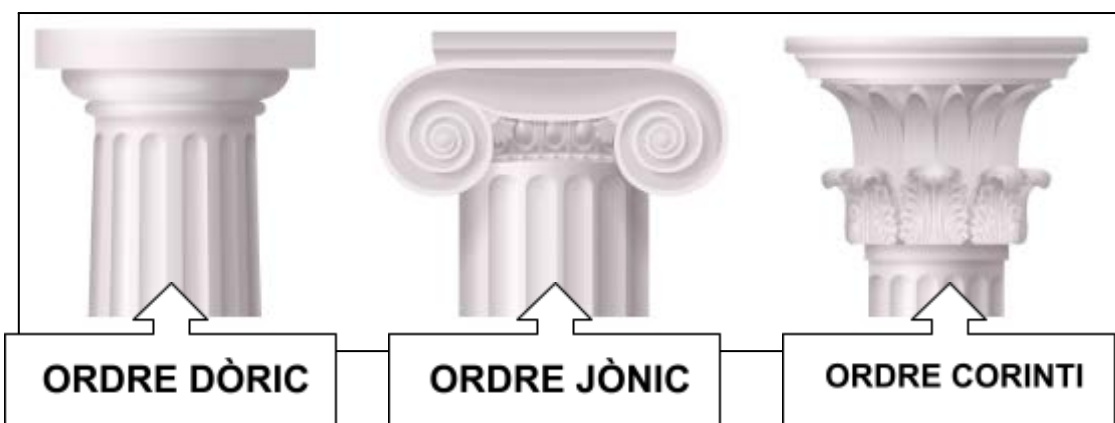
Observeu aquestes restes que es troben al mig de la Plaça. A quin espai podien formar part?

Sortirem de **la plaça del Fòrum** pel **carrer de l'Arc de Sant Bernat** i buscarem cap a l'esquerra la **plaça del Rovellat** i podrem veure, si busquem bé, les restes d'un arc i una columna adossades a un edifici:

Identifiquem quin tipus de capitell van emprar en la construcció d'aquest edifici tardoromà.

[Vector de templo griego creado por macrovector - www.freepik.es](https://www.freepik.es/vectores/templo-griego)

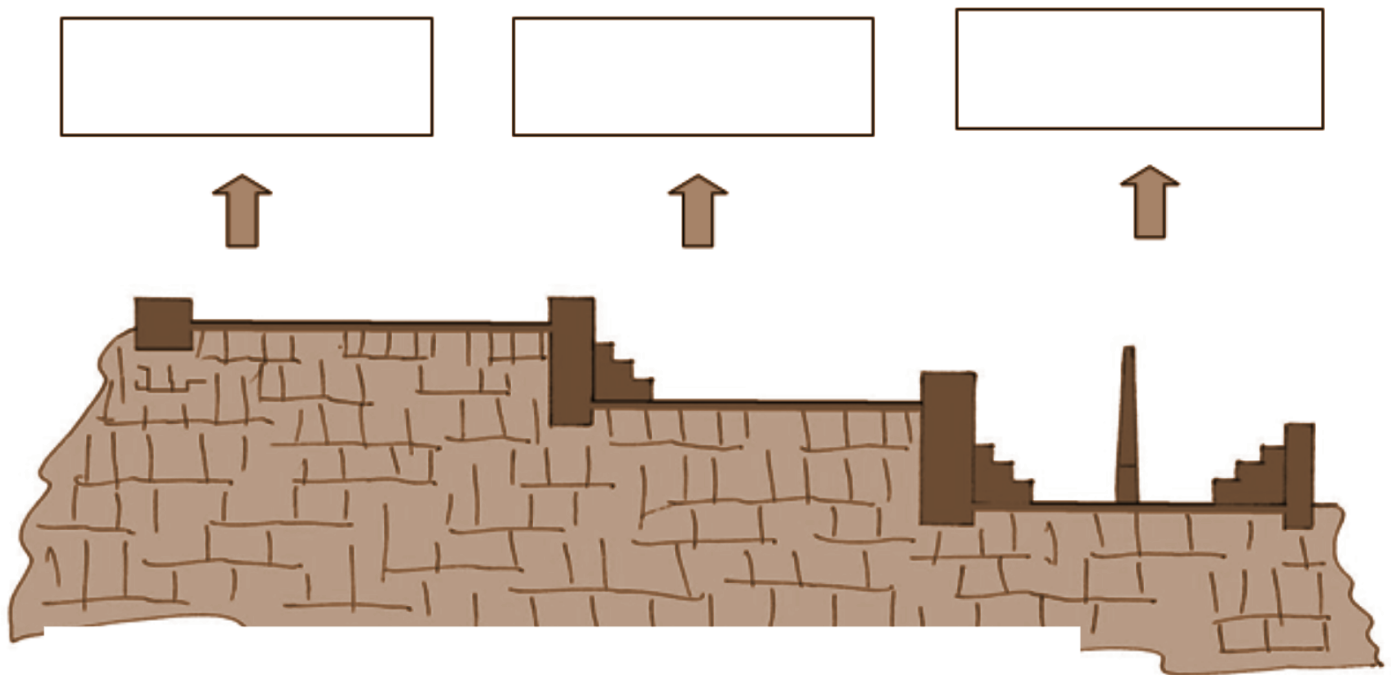

Continuarem fins a la **plaça dels Àngels** i girarem a la dreta per arribar a la **plaça del Rei**.

D'allí agafarem la **Baixada de la Peixateria** i girarem a la dreta a través del **carrer del Cos del Bou** que ens portarà fins a la **plaça de la Font**.

I deee nou, tornem a ser davant l'**Ajuntament de Tarragona**. Penseu en el recorregut fet i escriviu a cada requadre en blanc quin creieu que és el nom de la zona indicada: **Circ**, **Recinte de Culte (Temple d'August)** i **Plaça de Representació**. Si fes falta revisem les nostres anotacions al quadern.

Finalment, recordem dibuixar en el mapa el recorregut que hem fet i fotografiar l'últim punt d'interès perquè necessitarem les imatges per fer la presentació per compartir el que hem descobert sobre el patrimoni de Tarragona amb la resta de companyes i companys a l'aula.

QÜESTIONS FINALS

Per acabar, ens proposem reflexionar sobre l'activitat mitjançant les següents qüestions:

1. Què hem fet?

.....

2. Què hem après avui amb aquesta activitat?

.....

.....

.....

.....

3. Ens han sorgit noves qüestions? Anotem quines:

.....

.....

4. Si haguéssim de seguir escrivint les següents frases, com continuarien?

- A la Part Alta de Tarragona hi podeu troba d'Època Romana:

.....

.....

- Cuidar, conservar i divulgar el patrimoni romà de Tarragona és important per

.....

.....

